

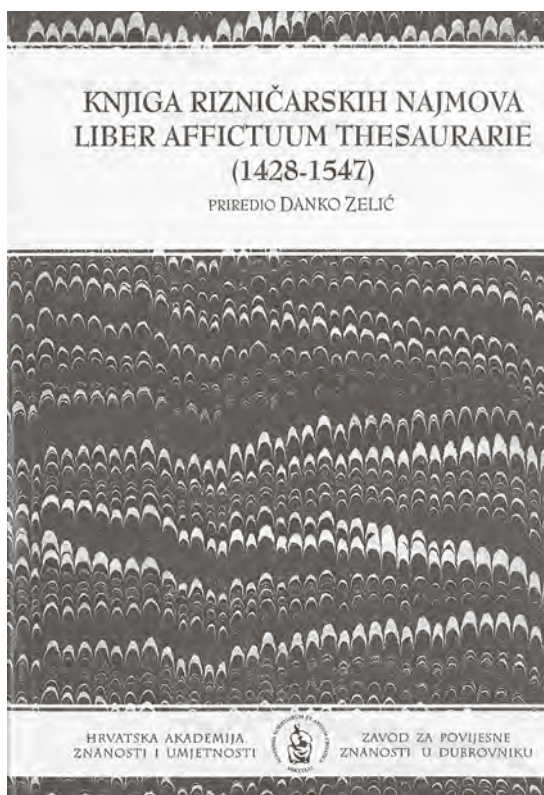
Sanja
Cvetnić

Knjiga rizničarskih najmova

(PRIR.) DANKO ZELIĆ, *Knjiga rizničarskih najmova*
– *Liber affictuum thesaurarie (1428–1547)*,
[Monumenta historica Ragusina, sv. XII], Zagreb,
Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2012., 362 str.
ISBN 928-953-154-947-9

Svako istraživanje, članak, knjigu i bilo koju drugu vrst publikacije o dubrovačkoj baštini u posljednja dva desetljeća dočekujem kao svojevrсну pobjedu, kao neki posebni uspjeh. U mojim se mislima – obojenima posve osobnim doživljajem – na naslovnici svakoga “dubrovačkoga” izdanja, točnije u zaglavlju svake studije o temama dubrovačke baštine pojavljuje posljednji snimak Pava Urbana s dijelom pročelja crkve sv. Vlaha i stravično pustom Placom, trenutak prije nego što je mladoga fotografa usmrtila krhotina granate. Taj snimak neizvjesnosti, jeze i gubitka čini to da mi sve ozbiljne studije o dubrovačkim temama izgledaju kao oblog, kao dotok boje i vedrine u onaj sumorni i sugestivni Urbanov testament.

O posebnom dijelu urbane povijesti u jedinom Gradu u hrvatskom jeziku, to jest o povijesti duša njegovih stanovnika i skrbi za sudbinu kada ona pređe u vječnost, nalazimo mnogo novih i zanimljivih uvida u *Knjizi rizničarskih najmova*. Arhivski sačuvane nabožne legat dubrovačke vlastele i pučana obradio je i priredio za tisak Danko Zelić. Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavio je prije pet godina u istom nizu – *Monumenta historica Ragusina* – *Knjige nekretnina Dubrovačke općine (13-18. st.)* koje su priredili Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić. Ova *Knjiga rizničarskih najmova* slijedi uspješni obrazac za objavu arhivske građe koju izdanja Zavoda u Dubrovniku njeguju: dvojezična je (hrvatski i engleski tekst studijā), transkript arhivskih dokumenata uzorno

je organiziran, kazala u pratnji omogućuju snalaženje, a oprema i cijena navještaju želju izdavača da knjiga bude što pristupačnija. Tako postupno – zahvaljujući maru istraživača, viziji Zavoda i potpori Državnoga arhiva u Dubrovniku – golema arhivska građa “izlazi” na vidjelo priređena za nove znanstvenike koji će se njome koristiti.

Dvije odlične studije započinjaju izdanje *Knjiga rizničarskih najmova*: “Za spas duša, na dobrobit države: dubrovački rizničari i vremenita dobra za vječnu nabožnu svrhu (13-15. stoljeće)” Nelle Lonze i “*Liber afflictuum thesaurarie* (1428 – 1547) – Knjiga vječnih najmova oporučnim legatima namijenjenih nabožnim djelima” Danka Zelića. Nella Lonza uvodi u problem rizničarskih najmova (odnosno nabožnih legata), njihovo značenje u dubrovačkom društvu te odnos spram venecijanske i drugih srodnih europskih praksi. Posebnu pozornost posvetila je uloziti rizničara, njezinim povijesnim promjenama i važnosti: “Kao što će pojedincu legat u nabožne i milosrdne svrhe priskrbiti spas duše, tako će i državi koja takve oporučne raspoložbe štiti i potiče biti osigurana božanska naklonost.” (str. 9), te pronicavo zaključuje: “[...] istaknimo da je oporučno ostavljanje imovine koja će nositi prihod tipičan izraz trgovačkog duha koji i na pragu smrti radije investira nego troši. Uspostavljanje ‘vječitih’ rizničarskih najmova i njihovo provjeravanje rizničarima ‘do kraja svijeta’ ukazuje i na zanimljivu crtu dubrovačkog političkog mentaliteta: neuzdrmanu vjeru da će država i njene institucije postojati zauvijek” (str. 24). S tim se mislima vraćam na onaj kadar sa Sv. Vlahom i zabarikadiranim Orlandom na fotografiji snimljenoj 6. prosinca 1991. i pomislim kakvo bi razočaranje doživjela ta stara vlastela i pučani da su znali ne samo za sudbinu svojih “vječnih” legata nego i Grada, barem u tom trenutku. Studija Danka Zelića uvodi u arhivsku građu. *Knjiga rizničarskih najmova* sačuvana je u Državnom arhivu u Dubrovniku, a kako objašnjava Danko Zelić “sadrži glavnu evidenciju tzv. vječnih najmova proisteklih iz nabožnih zapisa (legata) koje su u vremenu između sedmog desetljeća 13. stoljeća i 1526. godine Dubrovčani oporukama namijenili za činjenje milosrdnih djela (*piae causae*), odnosno za spas duša (*pro anima*) svojih i duša predaka.” (str. 43). Izvorni naziv najstarije sačuvane knjige te vrste je iz 1428. godine nije poznat i za knjigu je skovan opisno, prema spomenu rizničarskih najmova (lat.

affictus thesaurarie) iz jednoga zakona iz 1425. godine. U Dubrovniku su – poput Venecije gdje je to izrijekom zabranjeno od 1283. godine – oporučitelji izbjegavali Crkvi izravno darovati nekretnine, no: “Oporučitelji koji su željeli da se dio njihove nepokretne imovine trajno namijeni za činjenje nabožnih djela ili spas duše imali su, međutim, mogućnost obvezati svoje nasljednike (vlasnike, najčešće ujedno i korisnike tih nekretnina) na plaćanje utvrđenih godišnjih novčanih iznosa, ili za iste svrhe trajno odrediti prihod od najma određenih nekretnina” (str. 44). Osim tih pravnih doskočica Zelić analizira i arhivske značajke rukopisa, uveza i očuvanost, a u tekstu dokumenata jezik (talijanski s pokojim latinskim izrazom ili umetkom), pismo (kancelarijska kurzivna gotica), toponime i identifikaciju nekretnina, iznose najmova, trajanje legata i legatara, sve to na temelju preko četiri stotine legata sačuvanih u razdoblju od sto i dvadeset godina. Analizira i dubrovačke običaje odabira legatara: “Najveći broj vječnih legata bio je namijenjen redovničkim zajednicama. Među njima su, dakako, prednjačili samostani prosjačkih redova – Sv. Frane (*fra minori di Ragusio, frati di San Francesco*), s oko stotinu i pedeset legata i Sv. Dominika (*fra predegadori*) s upola manjom brojkom. Od ženskih je samostana najveći broj legata bio namijenjen samostanu Sv. Klare (*monasterio dele poncelle, poncele de Sancta Clara*)” (str. 61). Ovaj intimni uvid u želje starih Dubrovčana odličan je izvor za proučavanje različitih pojava i problema, a s povijesno-umjetničkoga motrišta moguće je primjerice pratiti spomen na pojedine oltare u crkvama i njihove titulare: obitelj Lukarevića, to jest Luchari još, 1411. godine zavještaju zadušnice na oltaru sv. Nikole u dominikanskoj crkvi, čiji izgled ne poznamo, a stoljeće poslije ista obitelj (1512.) naručuje u čast istoga titulara sačuvani *Triptih sv. Nikole* od Mihajla Hamzića (Ston? – Dubrovnik 1518.), nekoć u crkvi a sada u Zbirci dominikanskoga samostana u Dubrovniku.

Uz transkript arhivske građe Danko Zelić priredio je za ovo izdanje i vrlo korisne

pretraživače, među “korisnicima” tako popularna kazala osoba (*Index personarum*), mjesta (*Index locorum*) i stvari (*Index rerum*). Za brojne istraživačke nedoumice izdanje *Knjiga rizničarskih najмова* bit će pouzdan izvor i putokaz u njihovu razrješenju. Za

neke možda preko četiri stotine želja-onkraj-smrti postane i nadahnuće. Knjiga je ujedno i sama svojevrsna zadušnica: posvećena je dubrovačkom arheologu i konzervatoru Ivici Žili (1954. – 2010.). ×